

حریم خصوصی در حقوق کیفری اسلام

حسین آقابابایی

www.ketab.ir

مجموعه تخصصی در حقوق کیفری اسلام

حسین آقابابایی

(بسیار دانشگاه گیلان)

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

طراح جلد: سعید سلیمی

چاپ و صحافی: الغدیر

سرشناسه: آقابابایی، حسین، ۱۳۴۶.

عنوان و نام پدیدآور: حریم خصوصی در حقوق کیفری اسلام / حسین آقابابایی.
مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۳۵۵ص.

شابک: ۱- ۲۸۹- ۶۰۰- ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: حریم شخصی.

موضوع: Privacy.

موضوع: حریم شخصی - جنبه‌های مذهبی - اسلام.

موضوع: Privacy-- Religious aspects--Islam

موضوع: حریم شخصی - جقوائین و مقررات - ایران.

موضوع: Privacy-- Law and Legislation--Iran

موضوع: حق صیانت از حریم شخصی - ایران.

موضوع: Privacy, Right of-- Iran

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: JC ۵۹۶ /۷ح۴ ۱۳۹۶

رده‌بندی دیویی: ۳۲۲/۴۴۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۹۱۸۷۲

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۱	پیشگفتار
۱۵	مقدمه
۱۵	الف) بیان موضوع تحقیق
۱۸	ب) پیشینه موضوع تحقیق
۲۳	ج) پرسش‌ها
۲۳	د) فرضیه‌ها
۲۴	هـ) سازماندهی تحقیق
۲۶	و) نوآوری‌های تحقیق
۲۹	بخش نخست: مفاهیم، دیدگاه‌ها و جلوه‌های حریم خصوصی
۳۱	فصل اول: ماهیت حریم خصوصی و عنوان‌های مرتبط
۳۱	گفتار نخست: مفهوم حریم خصوصی
۳۱	الف) مفهوم لغوی
۳۵	ب) مفهوم اصطلاحی
۳۶	گفتار دوم: عنوان‌های مرتبط با حریم خصوصی
۳۶	الف) حوزه عمومی / خصوصی
۳۳	ب) حریم
۳۶	ج) خلوت
۳۷	د) تجسس

- گفتار سوم: ماهیت حریم خصوصی و دلایل اهمیت آن ۵۰
- الف) ماهیت حریم خصوصی ۵۰
۱. دیدگاه نویسندگان غربی ۵۰
۲. دیدگاه فقهی و اسلامی ۵۵
- ب) دلایل اهمیت حریم خصوصی در دوره معاصر ۶۰
۱. رشد فناوری‌های مدرن ۶۱
۲. سیاست کیفری کنشی و پیشدستانه ۶۲
۳. گسترش ابزارهای پیشگیری فنی از جرم ۶۴
۴. سیاست جنایی امنیت مدار ۶۶
۵. دیدگاه‌ها و فردگرایانه ۶۶
- فصل دوم: دیدگاه‌ها در مورد حریم خصوصی ۶۹
- گفتار نخست: حریم خصوصی، از منظر فلسفی ۶۹
- الف) اندیشه‌های فلسفی اولیه ۶۹
- ب) تبیین‌های فلسفی جدید ۷۴
- ج) تبیین انتقادی فیمنیست‌ها ۸۱
- د) تفاوت تبیین حریم خصوصی فرهنگ اروپایی و آمریکایی ۸۶
- گفتار دوم: حریم خصوصی از منظر دینی (اسلامی) ۹۵
- الف) درآمدی بر حریم خصوصی در اسلام ۹۶
۱. مفهوم حقوق در اسلام ۹۶
۲. حریم خصوصی و اجرای قانون ۱۰۱
۳. گستره مداخله دولت در اسلام ۱۰۴
- ب) زمینه‌های تضمین حریم خصوصی در سنت اسلامی ۱۰۵
۱. بازداشتن از جاسوسی و کنجکاوی ۱۰۶
۲. بازداشتن از هتک حرمت مسلمانان ۱۰۹
۳. بازداشتن از نقض حرمت خانه ۱۱۵
- ج) چالش دین‌داری و تضمین حریم خصوصی ۱۱۹
۱. حریم خصوصی و نظارت مردمی (امر به معروف و نهی از منکر) ۱۲۰

۲. حریم خصوصی و نظارت دولتی (نهاد حسبه)..... ۱۳۶
- گفتار سوم: حریم خصوصی از منظر حقوقی..... ۱۴۶
- الف) دکترین..... ۱۴۶
- ب) رویه قضایی..... ۱۵۳
- ج) قوانین موضوعه..... ۱۵۷
۱. قوانین ایالات متحده آمریکا..... ۱۵۸
۲. قوانین اروپایی و آسیایی..... ۱۶۲
۳. قوانین ایران..... ۱۶۵
- فصل سوم: جلوه‌های حریم خصوصی..... ۱۶۹**
- الف) حریم خصوصی: تعریف جسمانی..... ۱۷۰
- ب) حریم خصوصی: تعاریف معنوی..... ۱۷۵
- ج) حریم خصوصی: مآثر و مآزل..... ۱۷۸
- د) حریم خصوصی: اطّرات..... ۱۸۸
۱. اطلاعات شخصی..... ۱۸۹
۲. اطلاعات پزشکی - درمانی..... ۱۹۴
۳. اطلاعات مستخدمان و متقاضیان شغل..... ۲۰۱
۴. اطلاعات قضایی و سجل کیفری..... ۲۰۲
۵. اطلاعات تصویر و صدای افراد..... ۲۰۶
- بخش دوم: راهبردهای حمایت از حریم خصوصی..... ۲۱۱**
- فصل اول: جرم‌انگاری مداخله در حریم خصوصی..... ۲۱۲**
- گفتار نخست: حرمت تجسس..... ۲۱۵
- الف) تجسس و عناوین مرتبط..... ۲۱۶
- ب) قلمرو تجسس ممنوع..... ۲۱۷
۱. از نظر افراد مورد حمایت..... ۲۱۸
۲. از نظر شخصیت مرتکب..... ۲۲۴
- ج) تجسس مجاز..... ۲۲۷
- گفتار دوم: حرمت ورود بی‌اجازه..... ۲۳۸

۸ ■ حریم خصوصی در حقوق کیفری اسلام

- الف) ورود به محل سکونت ۲۲۸
- ب) ورود به محل کسب و کار ۲۳۲
- گفتار سوم: حرمت نگاه و نظارت بر خلوت ۲۳۶
- الف) جداسازی ورود از نظارت ۲۳۶
- ب) تعیین ضمانت اجرای سخت گیرانه ۲۳۸
- ج) جایگاه بزه‌دیده در نظارت بر خلوت ۲۳۹
- فصل دوم: انعطاف در اجرای قانون در حریم خصوصی: دادرسی افتراقی** ۲۵۱
۱. در سخت محدودیت‌های مربوط به کشف جرایم ارتكابی ۲۵۲
- الف) چالش: حریم خصوصی و اجرای قانون ۲۵۲
- ب) نبود تفسیر کفایت جرایم در فرمان هشت ماده‌ای امام ۲۵۵
- ج) نظرات فقهِ بر خصیص نصب دستگاه‌های شنود ۲۵۶
- د) کشف جرایم ارتكابی در خلوت در قوانین ایران ۲۵۷
- گفتار دوم: محدودیت‌های ادله اثبات جرایم خصوصی ۲۶۰
- الف) ارزش اثباتی ادله در حقوق اسلامی ۲۶۰
۱. شهادت و علم قاضی ۲۶۰
۲. اقرار ۲۶۹
- ب) موضوعی یا طریقی بودن ادله اثبات ۲۷۱
- گفتار سوم: پیش‌بینی عامل موجهه و عذر قانونی در حریم خصوصی ۲۷۶
- الف) دفاع مشروع از حریم خصوصی ۲۷۷
۱. دفاع از حریم منزل و مسکن ۲۷۸
۲. دفاع از حریم خانواده ۲۷۹
- ب) عذر توبه در مورد جرایم ارتكابی در خلوت ۲۸۳
- گفتار چهارم: استثنائات مداخله در حریم خصوصی ۲۹۳
- الف) چارچوب استثنائات ۲۹۳
- ب) استثنائات حریم خصوصی در حقوق ایران ۲۹۵
- ج) مستندات فقهِی - شرعی استثنائات ۲۹۸
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری** ۳۰۳

۳۱۳.....	منابع
۳۲۷.....	فهرست آیات
۳۲۹.....	فهرست روایات
۳۳۳.....	نمایه اعلام
۳۴۳.....	نمایه اصطلاحات

www.ketab.ir

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه تعالی متعالی اسلامی، به‌عنوان فکر و فرهنگ متریقی و نجات بخش آدمی، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیاتی و ارزش‌های اسلامی از سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌ستیزی در انسان‌ها و از دیگر سبب باعث نمایان‌تر شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکتب‌ها، بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها گشت. بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم در سبب‌پروری و نوآوری پیرامون زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث و واقعه فکر، به‌راخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دینی به‌منظور عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی تخصصی و کارآمدی را فرض می‌نمود. بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به‌عنوان یک نهاد علمی-فکری در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه دارای شخصیت حقوقی مستقل و در حکم نهاد عمومی غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند. پژوهشکده نظام‌های اسلامی، که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و حقوق اسلامی، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به‌طور خاص با مطالعه نظام‌های اجتماعی، اهداف ذیل را تعقیب می‌کند:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛
۲. حقیق بین‌المللی عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظام اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن؛
۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و بساز، برسی تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی؛
۴. تحقیق در باب مسائل و چالش‌ها به انگیزه گره‌گشایی در زمینه نیازهای نوپیدای فقهی؛
۵. پاسخ‌گویی به شبهه‌های مطرح در باره فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛
۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظام‌های معاصر.

تحقیق حاضر که با تلاش علمی محقق ارجمند جناب آقای دکتر حسین آقابابایی دانشیار گروه حقوق دانشگاه گیلان و با نظارت گروه فقه و حقوق اسلامی پژوهشکده نظام‌های اسلامی انجام شده است، به شرح حریم خصوصی در حقوق کیفری اسلام می‌پردازد. نظام‌های حقوقی چه آنها که برآمده از آموزه‌های دین و شریعت بوده‌اند و چه آنها که بدون دخالت دادن دین در مقام تنظیم روابط اجتماعی برآمده‌اند، نسبت به حریم خصوصی و لزوم حمایت از آن بی‌موضع نبوده و نیستند و صرف‌نظر از توسعه و تضییق حوزه خلوت و حریم خصوصی و گونه‌های متفاوت حمایت از خلوت و حریم شخصی، در ضرورت حمایت حقوقی از حریم شخصی و اتخاذ راهبردهای حمایتی از حریم خصوصی اتفاق نظر دارند. هرچند در نقل‌ها و حکایت‌های

موجود در متون اسلامی، تصریح به واژگان «حریم خصوصی» وجود ندارد؛ اما سه اصل بنیادی که به طور مؤثری تأییدکننده یکدیگرند دیده می‌شود که با زبان خاص و گفتمان ویژه می‌تواند موجب ارزش‌گذاری و تضمین حریم خصوصی افراد باشد. این اصول عبارت است از: بازداشتن از جاسوسی و کنجکاوی؛ بازداشتن از هتک حرمت مسلمانان و بازداشتن از نقض حرمت مسکن و منزل. در نتیجه، در حقوق کیفری اسلام، سیاست کیفری منسجمی در خصوص خلوت و حریم خصوصی قابل بررسی است.

آموزه‌های دینی با زبان و شیوه خاص خود از حریم خصوصی دفاع و حمایت کرده‌اند. بحریم و جرم‌انگاری که وجه محسوس سیاست کیفری در حمایت از تعرض به حریم خصوصی است، انعطاف در اجرای قانون و اجرای مجازات در خصوص جرائم ارتكابی در خلوت، که شیوه‌های دادرسی افتراقی و ویژه در خصوص جرائم ارتكابی در خلوت را تبیین می‌کند، برخی از راهبردهایی است که انسجام و هدفمند بودن سیاستی و حمایت از حریم خصوصی در آموزه‌های دینی را نشان می‌دهند. از طرف دیگر، وجود آموزه امر به معروف و نهی از منکر که به فرد مسلمان تکلیف می‌کند تا به منکرات مورد مشاهده و لو اینکه در خفا و یا از طرف بستگان و خویشاوندان و در محیط خانه و خانواده انجام می‌شود، واکنش مناسب داشته باشد، و یا از جهت حسبه در اسلام، که جلوه‌ای از مداخله دولت اسلامی در سپهر انجام شایسته اجتماعی است، سیاست کیفری اسلام در خصوص دفاع از حریم خصوصی رسانه‌ها و کارهای پیشگیری از مداخله ناروا در این حوزه را نیازمند تبیین و بررسی می‌نماید.

همچنین بررسی قوانین فعلی حاکم در جمهوری اسلامی اعم از قوانین اساسی یا عادی که براساس موازین اسلامی و در راستای نظم اجتماعی و حفظ ارزش‌های اساسی تدوین شده‌اند و رویه‌های جاری سازمان‌های حقوقی، قضایی و انتظامی، و اینکه چه تناسبی بین امنیت اجتماعی و حریم خصوصی افراد برقرار است، از مسائلی است که نگارنده در این طرح قصد واری و تحقیق در مورد آنها را دارد. بر خود فرض می‌دانیم از محقق

محترم جناب آقای دکتر حسین آقابابایی و همچنین اعضای محترم شورای علمی گروه فقه و حقوق اسلامی به ویژه ارزیابان محترم اثر، جناب آقای دکتر حسین جاویر و جناب آقای دکتر غلامرضا پیوندی که در به ثمر رسیدن این تحقیق ما را یاری داده‌اند، کمال تشکر و قدردانی خود را ابراز نمایم.

گروه فقه و حقوق

پژوهشکده نظام‌های اسلامی

www.ketab.ir